

Pénzváltó Nikolett:¹ Török ügyek – svéd NATO-csatlakozás, Korán-égetések és amerikai F-16-osok²

Vezetői összefoglaló

- Svédország NATO-csatlakozásának török ratifikációja továbbra is várat magára.
- Az utóbbi egy évben Svédország számos lépést tett, hogy reagáljon a török aggályokra, Ankara azonban nem maradéktalanul elégedett.
- A terrorizmus eltérő értelmezéséből fakadó, továbbra is fennálló feszültségek mellett az utóbbi időben a svédországi demonstrációk (PKK-párti felvonulások, illetve Korán-égetések) borzolták a kedélyeket. A látványos megmozdulások politikailag kifejezetten nehézé tették Ankara számára a svéd csatlakozás ratifikációját, ami a vilniusi NATO-csúcstalálkozót megelőzően nem is következett be.
- 2023. július 10-én, a vilniusi csúcs előestéjén Stockholm további vállalásokat tett Törökország felé, a török elnök pedig vállalta, hogy továbbítani fogja Svédország csatlakozási jegyzőkönyvét a török parlamentnek. Időhatározó az írásos szövegben nem szerepelt, a török vezetés azonban később jelezte, hogy a ratifikációra legkorábban a nyári szünet után, októberben kerülhet sor. A kérdés már csak az, közbejöhét-e addig valami, ami tovább halasztja a török ratifikációt.
- Az F-16-os vadászgépek amerikai eladása Törökországnak a Kongresszus aggályai miatt szintén várat magára, hiába támogatja azt maga Biden elnök már 2021 vége óta. Az amerikai törvényhozók egy része számára a svéd csatlakozás török ratifikációja szükséges, de nem elégséges feltétele a fegyverüzlet támogatásának.

Legutóbb egy évvel ezelőtt írtunk a svéd NATO-csatlakozást blokkoló török kérdésről. Akkor bemutattuk a konfliktus okait, a felek eltérő percepcióit, a terrorizmus kérdésének eltérő nyugati és török értelmezését, valamint ismertettük a madridi csúcstalálkozó alkalmával aláírt svéd–finn–török háromoldalú memorandum tartalmát.³ Az utóbbi bő egy évben sok minden történt, a svéd NATO-csatlakozás ugyanakkor még mindig nem zárult le, a török ratifikáció továbbra is várat magára. A tanulmány sorra veszi az elmúlt időszak eseményeit, a megtett svéd lépéseket, a legújabb konfliktusforrásokat, valamint értékeli a 2023. júliusi vilniusi csúcstalálkozó a tárgyat érintő eredményeit. Kitérünk továbbá az amerikai–török F-16-os tranzakció jelenlegi állására is, amelyet sokan látnak összekötve Svédország NATO-csatlakozásának török ratifikációjával.

A svéd NATO-csatlakozás török akadályai

Előzmények

Svédország és Finnország 2022. május 18-án nyújtotta be csatlakozási kérelmét a NATO-hoz. Törökország jelezte, hogy csak feltételekkel támogatja a két észak-európai állam felvételét a Szövetségbe. A török követeléseknek két központi eleme volt: szigorúbb terrorizmus elleni fellépés, valamint a Törökországgal szembeni fegyverexport-tilalom megszüntetése. 2022. június 28-án, a madridi NATO-csúcstalálkozó első napján végül megállapodás született a három állam között, amelynek eredményeként Ankara is a csatlakozási tárgyalások megindítása mellett szavazott.⁴ A csatlakozási jegyzőkönyveket azonban mindegyik NATO-tagállamnak ratifikálnia kell. Finnország csatlakozási jegyzőkönyvét a török parlament 2023. március 30-án erősítette meg, így az északi ország április 4-én a Szövetség tagjává vált. Svédország csatlakozását azonban még mindig nem ratifikálta két tagállam: Törökország és Magyarország.

¹ Pénzváltó Nikolett (penzvalto.nikolett@uni-nke.hu) az NKE Eötvös József Kutatóközpont Stratégiai Védelmi Kutatóintézetének külső munkatársa, a Migrációkutató Intézet kutatási vezetője.

² A tanulmány a TKP2021-NVA-16 számú projekt a Kulturális és Innovációs Minisztérium Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott támogatásával, a TKP2021-NVA-16 pályázati program finanszírozásában valósult meg.

³ PÉNZVÁLTÓ Nikolett: [Török akadály a svéd és finn NATO-csatlakozás előtt](#). [online], 2022. július 22. Forrás: SVKI Elemzések 2022/10 [2023. 08. 08.]

⁴ Az előzményekhez, a háttérhez, illetve a török magatartás és percepciók magyarázatához bővebben lásd: PÉNZVÁLTÓ 2022.

Az elmúlt egy év fejleményei

Az alábbiakban áttekintjük, milyen fontosabb események történtek a török–svéd viszonylatban a madridi és vilniusi csúcstalálkozó között eltelt egy évben. Svédországban 2022. október 18-án új, jobboldali kormány alakult (a szeptember 11-i választásokat követően) Ulf Kristersson vezetésével. Ez azért volt fontos, mert a korábbi szociáldemokrata kormánnyal szemben őket nem fűzték olyan szoros kapcsolatok a kurdokhoz, illetve a parlamenti patthelyzet sem kötötte a kezüket.⁵ Időközben Törökországban is lezajlottak a választások 2023. május 14-én, illetve az elnökválasztás második fordulójára május 28-án.⁶ Ez a svéd csatlakozás, illetve a „terrorkérdés” depolitizálódásának lehetőségét vetítette előre a török belpolitikában. 2024 márciusában ugyanakkor helyhatósági választások következnek Törökországban, éppen ezért nem lehet kizárni, hogy a kérdés a következő hónapokban is napirenden maradjon.

Milyen konkrét intézkedéseket hozott a svéd kormány a török aggályok orvoslására?

- 2022. szeptember 30-án Svédország bejelentette a 2019-ben (a 2019. október 9-én indított észak-szíriai török katonai intervenciót követően) Törökországgal szemben bevezetett fegyverembargó eltörlését.⁷
- 2022. december 30-án Svédország módosította az alkotmányát, ami előfeltétele volt a svéd terrorizmus elleni törvény szigorításának. Ez utóbbi jogszabályt 2023. március 9-én terjesztették be és június 1-jével lépett hatályba.⁸
- Az Ankara által terrorizmussal vádolt személyek kiadatása kapcsán a svéd igazságszolgáltatás megvizsgálta a török követeléseket, a legtöbb esetben azonban a svéd legfelső bíróság blokkolta a kiadatásokat.⁹ Néhány török állampolgár kiadására ugyan sor került, ezek azonban nem szorosban ebben a kontextusban történtek,¹⁰ illetve messze nem elégítették ki a török elvárásokat. Nem sokkal a vilniusi csúcstalálkozó előtt, 2023. július 6-án aztán megszületett az első elmarasztaló ítélet Svédországban a Kurdisztáni Munkáspárt (Partiya Karkerên Kurdistan, PKK) finanszírozására tett kísérlet miatt. A stockholmi kerületi bíróság 4,5 év börtönbüntetésre ítélte Yahya Güngört, egy török állampolgárságú kurd férfit fegyveres bűncselekmény, zsarolási kísérlet és a PKK finanszírozásának kísérlete miatt. Az ítélet értelmében szabadulását követően kitoloncolják az országból. Güngör fegyverrel fenyegetett egy kurd üzletembert Stockholmban egy étterem előtt még januárban, így próbálta rávenni arra, hogy fizessen a PKK-nak.¹¹

Mit akarnak még a törökök, és mire számíthatnak még? Középpontban a tüntetések

A kiadásokkal Ankara biztosan nem elégedett. Reálisan azonban ennél lényegesen többre nem számíthat, és ezzel tisztában is kell, hogy legyen. Svédország nem fogja kiadni a saját állampolgárait. A svéd

⁵ Az előző parlamentben a 174–174 hellyel rendelkező két parlamenti tömb között az iráni kurd származású, fiatal korában az iráni kurd gerillák kötelékében harcoló független képviselő, Amineh Kakabaveh töltötte be a mérleg nyelvének szerepét, aki egyszemélyben volt képes hatalmon tartani Magdalena Andersson kormányát, illetve akadályozni annak működését. Kakabaveh támogatásának feltétele pedig a kurdokkal való szorosabb svéd együttműködés volt. Bővebben lásd: PÉNZVÁLTÓ 2022.

⁶ A választásokat követő várható irányvonalról lásd: EGERESI Zoltán: [Törökország a választások után](#). [online], 2023. Forrás: MKI Elemzés, 2023/22. [2023. 08. 08.]

⁷ 2019. október 15-én a svéd Stratégiai Termékek Felügyelősége visszavonta a folyamatban lévő két hadiipari exportengedélyt, illetve felfüggesztette új kiadását.

⁸ A módosításokról bővebben lásd: Elin HOFVERBERG: [Sweden: New Terrorist Crimes Legislation Enters into Force](#). [online], 2023. 06. 14. Forrás: Law Library of Congress [2023. 08. 08.]

⁹ Közülük az egyik legismertebb a FETÖ-tagsággal vádolt újságíró, Bülent Keneş neve, illetve esete. [Swedish court blocks extradition of journalist sought by Turkey in NATO deal](#). [online], 2022. 12. 19. The Guardian [2023. 08. 08.]

¹⁰ A decemberben kiadott Mahmut Tat Svédországba 2015-ben beadott menedékkérelmét ekkorra utasították el a svéd hatóságok. (Tat azt követően nyújtott be menedékkérelmet, hogy a török hatóságok a PKK-val való kapcsolat vádjával 6 év 10 hónap börtönbüntetésre ítélték.) Március végén Ömer Altunt adták ki a svédek, akit egy török bíróság tavaly 15 év szabadságvesztésre ítélt olyan cselekmény miatt, ami a svéd jogrendben a csalásnak feleltethető meg. A júniusban kiadott török állampolgár esete bonyolultabb volt. A 35 éves férfit még 2014-ben ítélték 4 év 7 hónap börtönre Törökországban kábítószerrel kapcsolatos vádakkal, jó magaviselete miatt azonban hamarabb kiengedték, ezt követően költözött Svédországba, ahol tavaly augusztusban tartóztatták le a török ügyészség kérésére, amely azt akarta, hogy töltsen le a maradék büntetését. A férfi szerint a török kérés mögött valójában az az indok áll, hogy „aktívan dolgozott a kurd ügyért”. A svéd bíróság a döntés előtt megkérdezte a török ügyészt, hogy folyamatban van-e az érintettel szemben eljárás terrorizmussal vagy a török elnök megsértésével kapcsolatos vádak miatt, amit a török ügyész tagadott. Nem tudni, hogy a férfi rajta volt-e az Ankara által kiadásra kért listáján.

¹¹ [Sweden convicts a Kurdish man with attempting to extort money for a group that's outlawed in Turkey](#). [online], 2023. 07. 06. Forrás: AP [2023. 08. 08.]

jogszabályi változások ugyanakkor önmagukban nem sokat számítanak a törökök szemében; a gyakorlat az, amit néznek. Annál is inkább, hiszen a jogszabály-módosításoktól nem került közelebb egymáshoz a két álláspont sem – nem változott például, hogy Svédország nem tekint terroristának bizonyos csoportokat, amelyeket Törökország igen (lásd a Fethullahista Terror szervezet, a FETÖ esetét).

Ami a 2023. júliusi vilniusi NATO-csúcstalálkozó előtt a legakutabb probléma volt a törökök szemében, és a jövőt illetően is meghatározó kérdés lehet, az a svédországi demonstrációk ügye. Az utóbbi hónapokban több alkalommal is engedélyezett tüntetéseken vonultak fel a svéd fővárosban a Svédországban is terror szervezatként nyilvántartott PKK zászlóival és szimbólumaival, a szervezet életfogytiglani börtönbüntetését töltő vezetőjének szabadon bocsátását követelve, valamint az iszlám vallás szent könyvének, a Koránnak a nyilvános megszenteltetésére is több ízben sor került. Ezek az események annyira látványosak, és akkora felháborodást keltenek Törökországban, illetve szerte a muszlim világban, hogy azokat Erdoğan politikusként nem hagyhatja figyelmen kívül.¹²

Az az abszurd helyzet állt elő, hogy a világ egyik legegyszerűbb dolgává vált bármilyen, a svéd NATO-csatlakozást ellenző személynek vagy csoportnak a csatlakozás akadályozása. A január 21-én Rasmus Paludan¹³ által a stockholmi török nagykövetség előtt elkövetett Korán-égetés mögött például Oroszország keze sejtett fel.¹⁴ A vilniusi csúchoz vészesen közeledve Svédországban június 4-én is tartottak tüntetést, ahol PKK-zászlókkal és Abdullah Öcalan portréival vonultak több százan.¹⁵ Június 28-án pedig újabb bejelentett és engedélyezett Korán-égetésre került sor egy demonstráción a legnagyobb stockholmi mecset előtt az iszlám egyik legfontosabb ünnepén.¹⁶

A svéd rendőrség idén februárban (a januári eseményekből kiindulva) nem engedélyezett egy NATO-ellenes megmozdulást, ahol szintén Koránt is égettek volna, majd később még egy rendezvényt megakadályoztak.¹⁷ A svéd fellebbviteli bíróság azonban június 12-én helyt adott a szervezők keresetének, és felülbírálta a tiltást azzal az indoklással, hogy „a közrendi és biztonsági problémák”, amelyekre a rendőrség hivatkozott, nincsenek „elégségesen egyértelmű kapcsolatban a tervezett eseménnyel vagy annak közvetlen környezetével”.¹⁸ Így kerülhetett sor június 28-án az újabb Korán-égetésre.¹⁹

A kérdés, hogy a Korán felgyújtása a szólásszabadság megnyilvánulásának vagy gyűlöletbűncselekménynek minősül, illetve, hogy hol van a megfelelő pont a szabadság–biztonság tengelyen, megosztja a világot.²⁰ A svéd rendőrség vádemelést kezdeményezett a júniusi akció elkövetője ellen, azonban az ügyészség dönt arról, hogy lesz-e hivatalos vádemelés, és a svéd igazságszolgáltatás mondja ki, hogy a svéd jogrend szerint tekinthető-e a nyilvános Korán-égetés gyűlöletbűncselekménynek, a muszlimok elleni

¹² Egyrészt gondolhatunk itt a török választópolgárok felől érkező nyomásra, másrészt ne felejtsük el azt sem, hogy a mostani az elmúlt időszak legkonzervatívabb török parlamentje, nagy számú nacionalista és iszlamista képviselővel, Erdoğan pártjának (AKP) pedig önmagában nincs parlamenti többsége. A török politika nyelvére lefordítva a helyzetet, azt kellene megmagyarázni a választóknak, hogy miért engedik be a több tízezer török állampolgár halálát okozó PKK-t támogató, a török olvasat szerint iszlámelleneséget és idegengyűlöletet szító Svédországot a védelmi szövetségbe, hogy utána mindezt belülről folytatva aláássák Törökország és a török állampolgárok alapvető biztonságát. Erdoğan imidzsének emellett nemzetközileg is az egyik alapja, hogy magát az iszlám világ védelmezőjének szerepében tünteti fel.

¹³ A dán születésű, svéd állampolgárságot (svéd apja jogán) 2020-ban szerzett, bevándorlás- és iszlámellenes politikus hasonló akcióiról ismert.

¹⁴ Bővebben lásd például: Louise NORDSTROM: [Did Russian ties to Koran-burning outside Turkish embassy derail Sweden's NATO bid?](#) [online], 2023. 03. 21. France24 [2023. 08. 08.]

¹⁵ [PKK/YPG supporters in Sweden hold new protests against Türkiye.](#) [online], 2023. 06. 05. Forrás: Daily Sabah [2023. 08. 08.]

¹⁶ A cselekményt egy iraki menekült, Salwan Momika követte el. A férfiről az eset után előkerült egy videó, amely alapján korábban az Irán által támogatott PMU-hoz tartozó egyik iraki keresztény milícia vezetője volt. 2018-ban érkezett Svédországba, 2021-ben kapott három évre szóló tartózkodási engedélyt. Állítása szerint 2022-ben csatlakozott a szélsőjobboldali Svéd Demokraták párthoz. Bővebben lásd: Cathrin SCHAEER: [The Quran-burning protester in Sweden and his complex past.](#) [online], 2023. 07. 21. Forrás: DW [2023. 08. 08.]

¹⁷ [Sweden issues rare ban over Quran burning rally.](#) [online], 2023. 02. 08. Forrás: DW [2023. 08. 08.]

¹⁸ [Swedish Court Upholds Rejection of Quran Burning Ban.](#) [online], 2023. 06. 12. Forrás: VOA [2023. 08. 08.]

¹⁹ A negatív török kormányzati és ellenzéki reakciók mellett az ismételt Korán-égetés következményei többek között: Marokkó határozatlan időre visszahívta svédországi nagykövetét; Jordánia, Irak és az Egyesült Arab Emírségek behívta a svéd nagykövetét; több száz iraki megrohmozta a bagdadi svéd nagykövetséget; az Iszlám Együttműködés Szervezete pedig sürgősségi találkozót hívott össze.

²⁰ A Pew Research 2019-es [kutatása](#) szerint 79 ország tiltotta akkor valamilyen módon a blaszfémiát. Hét országban (köztük Szaúd-Arábiában, Iránban, Pakisztánban és Nigériában) akár halálbüntetés is járhat érte. Több európai országban az elmúlt években vezették ki a blaszfémia elleni jogszabályokat (például a hollandok 2014-ben, a dánok 2017-ben, az írek 2018-ban, a görögök 2019-ben), azonban például Lengyelországban a vallási érzelmek megsértése ma is két évig terjedő szabadságvesztéssel sújtható, Németországban pedig, amennyiben valaki a köznyugalom megzavarására alkalmas módon sérti mások vallási meggyőződését, akár három év börtönnel is büntethető. Kodeks Karny (lengyel Btk.) 196. paragrafusa; [Strafgesetzbuch \(német Btk.\), 166. paragrafus.](#)

uszításnak vagy sem.²¹ A svéd kormányfő július végén azt nyilatkozta, az ország és állampolgárai biztonságát szem előtt tartva elkezdtek megvizsgálni a rendelkezésre álló jogi lehetőségeket.²²

Vilnusi eredmények

A 2023. július 11-12-i vilnusi NATO-csúcsot nagy várakozások övezték. A pozitív értékelések ellenére azonban Vilniusban sem zárult még le a svéd csatlakozás ügye. A török elnök, a svéd miniszterelnök és a NATO-főtitkár július 10-én, a csúcs előestéjén találkozott. A zártkörű találkozó után közleményt adtak ki, amelyet mindenki igyekezett győzelemként eladni. Az írásos sajtóközleményben ugyanakkor mindössze annyi (időmeghatározás nélküli) török vállalás szerepelt (7. pont), hogy „Törökország továbbítani fogja Svédország csatlakozási jegyzőkönyvét” a török parlamentnek, és „szorosan együttműködik a parlamenttel a ratifikáció biztosítása érdekében”.²³ A vilnusi csúcstalálkozót lezáró kommunikáció ezzel egy időben – egyes források szerint kompromisszumos megoldásként²⁴ – mindössze az a formula került bele, hogy várják a svéd csatlakozást, és „üdvözlük” a fenti megállapodást.²⁵

Svédországnak ehhez több pontban is vállalást kellett tennie. A sajtóközlemény szerint prezentálniuk kell egy tervet, hogyan fognak továbbra is küzdeni a terrorizmus ellen, meg kellett ismételniük, hogy nem fogják támogatni a PYD-t, illetve YPG-t, valamint a FETÖ-t.²⁶ Megállapodtak továbbá a svéd–török gazdasági együttműködés fokozásáról. Svédország emellett kijelentette, hogy aktívan támogatni fogja a török EU-csatlakozási folyamat fellendítésére irányuló erőfeszítéseket, beleértve a vámunió modernizálását és a vízumliberalizációt, valamint hitet tettek a szövetségesek közötti korlátozások és szankciók ellen. NATO-szinten ezzel egy időben a török aggályokra figyelemmel létrehoztak egy új tisztséget, a terrorizmus elleni különleges koordinátor pozícióját.²⁷

Bár a török parlament meghosszabbított ülészaka ekkor még tartott, Recep Tayyip Erdoğan török elnök nem sokkal később jelezte, hogy a török ratifikáció legkorábban a nyári szünet után, októberben várható.²⁸ Bizakodásra adhat okot Erdoğan válasza a NATO-csúcs utáni sajtótájékoztatón, amelyben egy kérdésre úgy fogalmazott, „Azt akarjuk, hogy ez a folyamat lezáruljon, amilyen gyorsan csak lehet.”²⁹

Az F-16-os ügylet

Törökország 2021 októberében kérelmezte 40 darab F-16V vadászgép vásárlását az Egyesült Államoktól, valamint 79 meglévő repülőgép modernizációját. Az F-16-osok beszerzése egyfajta átmeneti szükségmegoldás (lenne) a török légierő számára azt követően, hogy Törökországot kizárták az F-35-ös programból.³⁰ Egyes hangok a kezdetektől összekötik az F-16-osok eladását a svéd csatlakozás török ratifikációjával – mármint, hogy a törökök így próbálnak nyomást helyezni Washingtonra. Ankara számára ugyanakkor a svéd helyzet elsősorban nem erről szól, nem is erről szolt; ráadásul amerikai oldalon a helyzet szintén nem ennyire egyszerű.

²¹ Karl RITTER: [Why does Sweden allow Quran burnings? Like much of West, it has no blasphemy laws.](#) [online], 2023. 07. 20. Forrás: AP [2023. 08. 08.]

²² [Statement by Prime Minister Ulf Kristersson.](#) [online], 2023. 07. 30. Forrás: Government Offices of Sweden [2023. 08. 08.]

²³ [Press statement following the meeting between Türkiye, Sweden, and the NATO Secretary General.](#) [online], 2023. 07. 10. Forrás: NATO [2023. 08. 08.]

²⁴ [Turkey unlikely to ratify Sweden's NATO entry before October, says Erdogan.](#) [online], 2023. 07. 12. Forrás: Al-Monitor [2023. 08. 08.]

²⁵ [Vilnius Summit Communiqué.](#) [online], 2023. 07. 11. Forrás: NATO [2023. 08. 08.]

²⁶ A PYD (Demokratikus Egyesülés Pártja) és a YPG (Népvédelmi Egységek) két szíriai kurd formáció, a FETÖ pedig a Fethullahista Terrorszervezet (Fethullah Gülen mozgalma) a török hatóságok által adott neve) rövidítése.

²⁷ [Press statement following the meeting between Türkiye, Sweden, and the NATO Secretary General,](#) i. m.

²⁸ [Turkey unlikely to ratify Sweden's NATO entry before October, says Erdogan,](#) i. m.

²⁹ ["Attacking people's sacred values is not freedom of thought; it is barbarism."](#) [online], 2023. 07. 12. Forrás: Presidency of the Republic of Türkiye [2023. 08. 08.]. Egy gondolat kísérlet erejéig felmerül, milyen különös helyzetet eredményezhetne az az elméleti lehetőség, ha a török parlament leszavazná a svéd csatlakozás ratifikációját. Erdoğan egy ilyen helyzetben svéd és amerikai kollégájához hasonlóan szétárhathatná a kezét, hogy a svéd igazságszolgáltatáshoz (nem lehet betiltani a tüntetéseket) és az amerikai törvényhozáshoz (támogatásuk nélkül nem lehet fegyvereket exportálni) hasonlóan Törökországban is demokrácia, független parlament van.

³⁰ Minderről bővebben lásd: PÉNZVÁLTÓ Nikolett: [A török Sz-400-as beszerzés háttere és problémái.](#) [online], 2019. június 20. Forrás: SVKI Elemzések 2019/13. [2023. 08. 08.]

Joe Biden amerikai elnök támogatja az F-16-osok eladását Törökországnak, ezt többször nyilvánosan is elmondta. Biden 2022. június 30-án Madridban visszautalt arra, hogy már 2021 decemberében is azt mondta, hogy el kellene adnia az F-16-osokat Törökországnak. És nem valamit valamiért alapon. Egyszerűen nem érdekük nem megtenni. Azonban kongresszusi jóváhagyásra van szüksége – tette hozzá.³¹ Az amerikai törvényhozók támogatását azonban Ankarának az elmúlt évtizedekben nem volt könnyű megszerezni.

A Biden-adminisztráció 2023 januárjában informálisan értesítette a Kongresszust eladási szándékáról. A formális értesítésre azonban vélhetően a kongresszusi aggályok miatt azóta sem került sor. A Kongresszus több tagjától elhangzott, hogy a svéd NATO-csatlakozás török ratifikációja szükséges, de nem elégséges feltétele az összesen mintegy 20 milliárd dollár értékű fegyverüzlet támogatásának. A képviselők, illetve szenátorok egy része által aggályosnak tekintett leggyakoribb ügyek az Sz-400-as kérdés, a török Szíria-politika, a görög–török konfliktus, és visszatérő téma az emberi jogok törökországi kérdése is.³²

A gyártó Lockheed Martin vállalat ráadásul elmaradásban van az exportra szánt F-16-osok gyártásával, és a jelenlegi becslések szerint még ha ma alá is írnák a megállapodást, Törökországnak akkor is legalább három évet kellene várnia, míg megkapja az első új F-16-osát³³ – tengernyi időt hagyva a Kongresszusnak a folyamat megakasztására még a szállítás előtt.

2022 júliusában az amerikai képviselőház (244-179 arányban) megszavazta, hogy kerüljön bele a 2023-as Nemzeti Védelmi Felhatalmazási Törvény (National Defense Authorization Act, NDAA) tervezetébe egy olyan passzus, amely az F-16-os tranzakciót annak feltételéhez kötötte volna, hogy a Fehér Ház konkrét intézkedésekkel biztosítsa, hogy Ankara nem használja a gépeket a görög légtér megsértésére.³⁴ Az NDAA végső változatába ez a rész végül ugyan nem került be, de első körös elfogadása mégis indikatív.

A Törökországnak való fegyvereladás egyik legfőbb ellenzője Bob Menendez demokrata szenátor, a szenátus külügyi bizottságának elnöke.³⁵ Menendez ellenvéleményét a vilniusi csúcsot követően is fenntartotta. Megismételte, hogy a svéd csatlakozás ratifikációja nem az egyetlen feltétel. Elismerte ugyan, hogy az elmúlt hónapokban szünetelt Törökország „szomszédjai elleni agressziója”, azonban véleménye szerint ennek „állandó valóságnak kell lennie”.³⁶

Az amerikai diplomácia egyik fókuszsa, hogy megnyugtassa a görögöket, és megpróbálja fenntartani egyfajta (vélt) török–görög egyensúlyt. (Amivel tulajdonképpen ismét az évtizedes török percepciót igazolják, miszerint az Egyesült Államok „lent” akarja tartani Törökországot.) Menendez is célzott rá, hogy egyfajta megoldást, kemény hatalmi garanciát jelenthet, amennyiben Washington biztosítja, hogy a görög légierőnek technológiai előnye legyen.³⁷ Ennek fényében nem meglepő, hogy a görög F-35-ös és a török F-16-os eladás informális bejelentésére a Kongresszusnak egy időben került sor.³⁸

Törökország számára mindenesetre ez egy újabb példája annak, miért nem támaszkodhat túlzottan az Egyesült Államokra. Az utóbbi évtizedekben megkezdődött török leválás az amerikai haditechnikáról, illetve a saját hadiipar fejlesztésének trendje várhatóan folytatódni fog. A 2013–2017 közötti időszakban Törökország még az Egyesült Államok 7. legnagyobb fegyverimportőre volt, míg 2018–2022 között már csak a 27.³⁹ Törökország már fejleszti saját gyártású ötödik generációs vadászgépét (TF-X projekt). A Kaan prototípusának első földi gurulási próbája idén márciusban volt, a felszállási tesztet pedig év végére tervezik. Az első gépek ugyanakkor az optimista török becslések szerint is legkorábban csak 2030-tól állhatnak hadrendbe.

³¹ Biden supports F-16 sale to Turkey, is confident about congressional approval. [online], 2022. 06. 30. Forrás: Reuters [2023. 08. 08.]

³² McCaul open to selling F-16s to Turkey – even if Erdoğan wins. [online], 2023. 05. 25. Forrás: Politico [2023. 08. 08.]

³³ Uo.

³⁴ Turkey (Türkiye): Possible U.S. Sale of F-16 Aircraft. [online], 2023. 06. 08. Forrás: Congressional Research Service [2023. 08. 08.]

³⁵ Az egyébként örmény feleséggel rendelkező Menendez szavazói között jelentős az etnikai görögök száma.

³⁶ Bryant HARRIS: Menendez maintains hold on Turkey F-16 jets despite Sweden NATO deal. [online], 2023. 07. 19. Forrás: Defense News [2023. 08. 08.]

³⁷ Joe GOULD: F-16s for Turkey aren't a done deal until these lawmakers say it's OK. And they're not sold yet. [online], 2023. 07. 11. Forrás: Politico [2023. 08. 08.]

³⁸ Turkey (Türkiye): Possible U.S. Sale of F-16 Aircraft, i. m.

³⁹ Rich OUTZEN – Pinar DOST: A looming US-Turkey F-16 deal is about much more than Sweden's NATO bid. [online], 2023. 07. 08. Forrás: Atlantic Council [2023. 08. 08.]

Összegzés

Svédország NATO-csatlakozásának török ratifikációja továbbra is várat magára. Erre a várakozások szerint legkorábban októberben kerülhet sor. A vilniusi csúcs előestéjén tető alá hozott megállapodás már eladható lehet Törökországban is politikai győzelemként, ráadásul a választások után a belpolitikai helyzet sem annyira kiélezett. Elősegítené ugyanakkor a török ratifikációt, ha októberig nem kerülne sor újabb látványos Korán-égetésre. A téma így kevésbé lenne a figyelem középpontjában, átmehetne mintegy a „radar alatt”.

Szintén nem dőlt még el, hogy Törökország az F-35-ös programból történő kizárása után kaphat-e, és ha igen, mikor, amerikai F-16-osokat. Az amerikai törvényhozás nem először szab politikai feltételeket egy fegyverexporthoz. Kérdés, hogy a NATO második legnagyobb létszámú fegyveres erejével rendelkező szövetséges esetében mindez mennyire produktív vagy inkább kontraproduktív.

Stratégiai Védelmi Kutatóintézet

ELEMZÉSEK 2023/11

Az „SVKK Elemzések” 2003 óta a kutatóintézet munkatársainak tematikus szakpolitikai elemzéseit megjelentető időszakos kiadvány, melyben a szerzők független kutatói álláspontjukat közlik.

Az NKE Eötvös József Kutatóközpontjának Stratégiai Védelmi Kutatóintézete független szakpolitikai kutatóintézet, a kiadványaiban megjelenő elemzések, álláspontok, vélemények nem feltétlenül tükrözik a szerkesztőség vagy a kiadó véleményét. Az elemzésben foglalt információk, adatok, megállapítások tájékoztatás céljából készültek.

Kiadó: NKE Eötvös József Kutatóközpont Stratégiai Védelmi Kutatóintézet

Szerkesztés, korrektúra és tördelés:
Csiki Varga Tamás, Tóth Péter

A kiadó elérhetősége:

1581 Budapest, Pf. 15.

Tel: 00 36 1 432-90-92

E-mail: svkk@uni-nke.hu

2019- : NKE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet Elemzések (ISSN 2063-4862)

2012–2019: NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések (ISSN 2063-4862)
2011–2012: ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések (ISSN 2063-4854)
2007–2011: ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet Elemzések (ISSN 2063-4854)
2003–2007: ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések (ISSN 2063-4854)

© Pénzváltó Nikolett, 2023

© NKE Eötvös József Kutatóközpont Stratégiai Védelmi Kutatóintézet, 2023